

מבט על, גיליון 1324, 27 במאי 2020

דיפלומטיית התרומות של סין

הדי שגב וגליה לביא

"מסע התרומות" הסיני ברחבי העולם בעקבות משבר הקורונה הוביל לביקורת כלפי בייג'ינג בזירה הבינלאומית. גורמים אירופאים ואמריקאים טענו כי סין נוקטת "דיפלומטיה של מסכות" באופן מכוון, במטרה למנף את משלוחי הסיוע לצרכים פוליטיים. ואכן, נראה שהן חברות עסקיות סיניות והן הממשל הסיני ביקשו באמצעות משלוחי התרומות לנצל הזדמנות שנוצרה עקב משבר הקורונה, בין היתר על מנת להציב אלטרנטיבה לארצות הברית כמנהיגה גלובלית.

עם השגת השליטה על התפשטות נגיף הקורונה בשטחה, יצאה סין ל"מסע תרומות" נרחב. באמצעות הממשלה המרכזית, הפרובינציות, עיריות, נציגויות סין בעולם, הצבא, חברות פרטיות, עמותות ואף אנשים פרטיים, נתרם ציוד רפואי לכ-150 מדינות בעולם ולארבעה ארגונים בינלאומיים. בנוסף נערכו בסין התייעצויות וידאו עם צוותים רפואיים בלמעלה מ-170 מדינות וסין אף שלחה צוותים רפואיים לשלושים מדינות, ביניהן איטליה, איראן וערב הסעודית.

זאת ועוד, ימים ספורים לאחר שנשיא ארצות הברית דונלד טראמפ הודיע על הקפאת המימון האמריקאי לארגון הבריאות העולמי, שבסבב התשלומים הדו-שנתי האחרון עמד על 893 מיליון דולר, משרד החוץ הסיני הודיע על אודות תרומה של כ-30 מיליון דולר לארגון, המצטרפת לתרומה קודמת בסך של 20 מיליון דולר שהועברה בתחילת חודש מארס. כן הצהירה סין שתעניק לארגון הבריאות העולמי סיוע בסך 2 מיליארד דולר למשך שנתיים. על רקע הודעות מטעם מעבדה בצרפת בדבר כוונות להעביר להפצה חיסונים שיפותחו אצלה ראשית לארצות הברית, המממנת העיקרית של אותה המעבדה, נשיא סין שי ג'ינפינג הכריז כי חיסונים שיפותחו בסין יעמדו לטובת כלל הציבור בעולם.

היקפה של הפעילות גרר ביקורת נרחבת במערב, שעיקרה טענה כי בייג'ינג נוקטת "דיפלומטיה של מסכות" במטרה למנפה לצרכים פוליטיים ובפרט, במסגרת התחרות בינה לבין ארצות הברית, חותרת למצב את עצמה כ"מעצמה אחראית".

התרומות הסיניות, הן מגופים עסקיים פרטיים והן מגופים ממשלתיים, ניתנו למדינות רבות, במיוחד ביבשות אסיה, אירופה ואפריקה. עם זאת, "מסע התרומות" לא התאפיין בדפוס אחיד ולא תמיד ניכרה הלימה בין היקף התרומות לבין האינטרסים של סין וקשריה עם מדינת היעד. כך למשל, איראן, שבה נרשמו מעל 130 אלף נדבקים וכ-7,000 מתים מנגיף הקורונה, זכתה לתרומות של עשרות אלפי מסכות, חליפות מגן וציוד בדיקה מגורמים סיניים שונים, ובהם הצבא, גורמי ממשל מקומי וקרן ג'ק מא, וכן לביקור של משלחת רופאים מהצלב האדום הסיני. לעומת זאת, לערב הסעודית, שבה נרשמו יותר מ-70 אלף נדבקים וכ-400 מתים - הגיעה משלחת יחידה של מומחים רפואיים מסין, שהביאו איתם מעט ציוד מגן. איטליה זכתה לתרומות מלמעלה מעשרים גופים ממשלתיים ופרטיים סיניים - המספר הגבוה ביותר של גופים סיניים שהשתתף במתן

תרומות פר מדינה בין מדינות המערב. גם ספרד זכתה לתרומות מצד 12 גופים סיניים שונים לפחות, רובם לא ממשלתיים. אך מנגד, טורקיה קיבלה תרומה בעיקר מבנק ICBC הסיני, וצרפת זכתה לתרומות ממספר גורמים סיניים פרטיים בלבד.

תרומות רבות ניתנו על רקע של היכרות או עניין אישי של הגוף התורם והגורם הנתרם. כך למשל, קהילת הסינים במדריד תרמה כ-100,000 מסכות לבירה הספרדית, והממשל המקומי בחבל המוסלמי שינג'יאנג תרם לאיראן, עיראק, לבנון ומצרים. גם הסכמי ערים תאומות שימשו כבסיס לתרומות - עיריית גואנג-ג'ואו תרמה כ-300,000 מסכות לעיר גורגאן שבאיראן.

גופים עסקיים סיניים השתמשו בתרומות בעיקר כדי לשפר את תדמיתם הבינלאומית ולקדם אינטרסים מסחריים ותדמיתיים עקרוניים. דוגמה ברורה לכך הייתה התרומות של תאגיד חוא-ווי הסיני, שנמצא בעת התפרצות המשבר במוקד מאבק כלכלי, טכנולוגי ותודעתי בין ארצות הברית לסין על השליטה בשוק הטכנולוגיה העולמי ועל קביעת הסטנדרטים הבינלאומיים העתידיים בתחום התקשורת. התאגיד הוכנס לרשימה השחורה של משרד הסחר האמריקאי במאי 2019 וכתוצאה מכך ספג נזק כלכלי ותדמיתי רב. אלא שמשבר הקורונה סיפק לחוא-ווי הזדמנות לשפר את תדמיתו: פורסם שהתאגיד סייע לעשרים מדינות לפחות, כאשר מלבד ציוד רפואי התקבלו תרומות של מערכות תקשורת. חוא-ווי סיפק למשל ציוד תקשורת למעבדה רפואית בעיראק ואף הציע לבנות עבור בתי החולים באיטליה רשת מחשוב מבוססת ענן, שתתחבר לבתי החולים בו-חאן, כדי לתאם את הסיוע הרפואי בין סין לאיטליה.

ואכן, חוא-ווי הואשם בניצול המשבר על מנת להשפיע על מדינות השוקלות לקדם מכרזים ולאפשר כניסה של חברות סיניות לתשתיות התקשורת מהדור החמישי (5G) בשטחן. תאגיד חוא-ווי תרם ציוד רפואי לספרד, להולנד ולמדינות הבלטיות המתלבטות בנושא התקשורת עם חברות סיניות בנושא 5G על רקע הסתמכותן הביטחונית על ארצות הברית וחשש מפגיעה ביחסייהן עמה אם יבחרו באופציה הסינית. במקביל, מבין החברות בברית "חמש העיניים" המודיעינית, התאגיד תרם רק לקנדה המתלבטת ולא ליתר ארבע החברות - ארצות הברית, בריטניה, אוסטרליה וניו-זילנד - שכבר בחרו לאסור או להגביל את מעורבותן של חברות סיניות בבניית תשתיות תקשורת. תרומת התאגיד לקנדה קשורות כנראה לפרשת מעצרה בקנדה של מנג וואן-ג'ואו, סמנכ"לית הכספים לשעבר של התאגיד. מאז מעצרה בדצמבר 2018, ניסיונותיה של סין לשחררה לא צלחו ואפשר שהתאגיד מנסה את שיטת התרומות כדי להשפיע לחיוב על מערכת המשפט הקנדית, הצפויה לדון בעניינה בקרוב.

בנוסף לעיסוק ב-5G, חוא-ווי מטפח שווקים נוספים, ביניהם של מכשירים ניידים, כלכלה דיגיטלית, תיירות ומזון. התאגיד תרם למדינות באפריקה, אשר אינן מסוגלות לעמוד בהוצאות הכרוכות בבניית תשתיות 5G, ועדיין הן שוק יעד אפשרי ליתר מוצריו. גם קרן ג'ק מא ועליבאבא תרמו לכ-150 מדינות, לרבות תרומה בשווי של כ-508 מיליון דולר לארצות הברית - הגדולה ביותר שנשלחה למדינה כלשהי במהלך המשבר.

יצוין כי בין התורמים הסינים שתרמו ציוד רפואי לישראל הוזכרו קרן ג'ק מא, הרדיו הבינלאומי של סין, חברת טוגה נטוורקס (מרכז הפיתוח של חוא-ווי בישראל) ומספר תורמים קטנים בעלי קשר אישי לנתרמים (למשל קהילת הבוגרים הסינים של אוניברסיטת בר אילן), אך לא תאגידי הענק Hutchison, SIPG ו-China Harbour. תאגידים אלו מעורבים בתשתיות האסטרטגיות של

ישראל, ולאחרונה מתמודדים עם התנגדויות גוברות מצד ארצות הברית וגם מצד גורמים בישראל להמשך פעילותם במדינה. למרות שלכאורה יש לתאגידים אלה אינטרס לחזק את תדמיתם ואת הקשרים שלהם עם ישראל, לא זוהו תרומות מצדם.

חלק מהתרומות שהעבירו גורמים סינים נבע מתחושת שותפות גורל עם מדינות שנפגעו מנגיף הקורונה, ומהיכרות אישית עם הגורמים הנתרמים, אך אין מוטיב זה שולל הערכה כי השלטון הסיני וגם חברות עסקיות סיניות זיהו במשבר הזדמנות אסטרטגית לחזק את מעמדם הבינלאומי ולקדם שיתופי פעולה עתידיים.

הממשל הסיני ראה בתרומות למדינות וגופים ברחבי העולם מענה לביקורת שרווחה ברשתות החברתיות בסין על אופן טיפולו במגפה ואמצעי לעורר תחושות של גאווה לאומית על ידי הצגת סין כמעצמה עשירה, נדיבה ואחראית. בייגינג פעלה גם לשפר את תדמיתה הבינלאומית שנפגעה בעקבות הסתרת חומרתה של התפרצות המגפה בראשיתה, והשתמשה בתרומות כדי לשנות את השיח ברחבי העולם מביקורת על אחריותה להתפרצות לשיח על אודות תרומתה הנרחבת למיגורו. במיוחד ביקש השלטון הסיני להציג את סין כמעצמה מנהיגה ואחראית, בניגוד להתנהלותו הכושלת של הממשל האמריקאי לנוכח המשבר. יתר כל כן, בייגינג השתמשה בצבא כדי להמחיש את יכולותיה הצבאיות הלוגיסטיות. צבא סין השתתף בהעברת ציוד רפואי לכעשרים מדינות לפחות, ביניהן איראן. מטוסי התובלה החדשים מדגם Y-20 של הצבא הסיני השתתפו לראשונה בפעילויות של אספקת ציוד רפואי מעבר לגבול שזכו לפרסום נרחב בתקשורת הסינית. מדובר בהפגנת יכולות צבאיות בעיקר לצרכי דעת הקהל הביתית בסין, אך לא מן הנמנע כי בייגינג חפצה לאותת שהיא מסוגלת לפעול צבאית גם מעבר לים. אם צבא ארצות הברית היה זה שבעבר לקח על עצמו את תפקיד הסיוע ההומניטרי במשברים בינלאומיים, הרי שהמשבר הנוכחי אפשר לסין להעביר למדינות המתפתחות מסר שלפיו גם הצבא הסיני יהיה מסוגל לסייע להן בעת צרה.

עדיין מוקדם להעריך את מלא ההשפעה שתהיה לתרומות הסיניות שהועברו למדינות ולגורמים בזירה הבינלאומית בעקבות משבר הקורונה, על שיקוליהן של מדינות לגבי קשריהן עם סין ותלותן באספקה סינית. לפי שעה, ברור שבייגינג ביקשה להציג את עצמה כאלטרנטיבה מנהיגותית לארצות הברית, במיוחד כשזו נסוגה מתמיכתה בארגונים ומהסכמים בינלאומיים ונראית מעוניינת פחות בתפקיד של מנהיגת העולם.